

стичне, це відомо давно. Буває, що вони шукають зв'язку з нами, аби діяти разом проти фашистів».

Сумною, часто трагічною, але в тих умовах закономірною була доля людей, захоплених хвилею патріотичного прагнення повернути втрачену державність. Соціальна політика окупантів спонукала українців як до співпраці з ними на рівні участі у роботі низових органів самоврядування, так і до різноманітних проявів опору.

І. Андрухів (м. Івано-Франківськ)

Збройний опір ОУН та УПА радянській владі на теренах Станіславщини в 1940–50-х роках

Від часу створення УПА Станіславщина відігравала роль її запілля, на теренах якої знаходились вишкільні військові табори, а також збирались продукти харчування, одяг, медикаменти. З червня 1943 р. центр військово-політичної боротьби проти фашистських окупантів, а згодом і радянського режиму переміщується на терени Станіславської області. Цьому сприяла низка причин. По-перше, невдачі німецької армії на фронтах викликали посилення грабування німцями сировинної бази краю та населення. Крім того, значно пришвидшився процес примусового вивезення працездатного населення на роботи в Німеччину (понад 300 тис. осіб)¹. Впливав також факт формування дивізії «Галичина», що загрожувало втратою соціальної бази для поповнення лав УПА у її майбутній боротьбі проти радянського режиму.

По-друге, у червні 1943 р. на терени області прийшло партизанське з'єднання С. Ковпака, що мало на меті створити плацдарм для збройної боротьби в глибокому тилу німців, а головне — спровокувати терор і репресії окупаційних властей проти місцевого населення.

Для боротьби з ковпаківцями наприкінці червня 1943 р. було сформовано п'ять куренів², що започаткувало створення УПА–Захід, яке з тактичних міркувань прибрало назву Українська Народна Самооборона, щоб, за словами М. Лебеда, «обдурити німців, принаймі на початку, що це не УПА»³.

Незважаючи на поразку, ковпаківці досягли поставленої мети — німці розпочали масові репресії проти цивільного населення та каральні акції

© І. Андрухів, 2006.

проти відділів УНС–УПА в Болахівському, Долинському та Косівському районах. З 10 жовтня 1943 р. на теренах дистрикту «Галичина» було запроваджено надзвичайний стан, що тривав до липня 1944 р. За цей час в Станіславській області прилюдно розстріляли «за зв'язки з ОУН» та «допомогу УНС» 1571 особу української національності⁴.

З 1 березня УНС була реорганізована в УПА–Захід, а територія Станіславської області склала одну з п'яти військових округ під назвою «Говерла». У звільнених до вересня 1944 р. населених пунктах області розпочався процес відновлення радянської влади. Однак, до 1946 р. у більшості сіл гірських та пригірських районів повноправними господарями становища, за даними звіту обласного прокурора Алмазова, були повстанці, які «активно проводили організацію банд для боротьби проти Радянської влади і Червоної Армії»⁵.

Збройний опір радянській владі на теренах області, що тривав до середини 50-х рр., умовно можна поділити на чотири етапи: 1) липень 1944 р. — червень 1945 р.; 2) липень 1945 р. — червень 1946 р.; 3) липень 1946 р. — грудень 1948 р.; 4) січень 1949 р. — вересень 1956 р. Кожний з цих етапів характеризувався своїми особливостями, зміною стратегії і тактики, взаємними жорстокостями та численними жертвами. Про серйозність цієї боротьби свідчать як значна кількість постанов та наказів вищих радянсько-партійних органів влади та силових відомств, так і застосування таких форм, як: прилюдні страти на центральних площах районних і обласного центрів активних учасників ОУН та УПА, організація численних спеціальних військово-чекістських операцій та засідок; провокаційна діяльність чекістських загонів під виглядом повстанських відділів; виселення сімей «бандпосібників», урядові звернення до повстанців про «помилування» за умови добровільної явки з повинною та інші. Незважаючи на всі зусилля, остання боївка УПА була ліквідована у вересні 1956 р. в Чернелицькому районі. До її складу входило 7 осіб, які перебували на нелегальному становищі з 1944 р. До суду було притягнуто 19 чол., один з яких, отримав вищу міру покарання, а решта — від 5 до 25 років виправно-трудових таборів⁶.

У наступні три роки антирадянська діяльність носила виключно пропагандистський характер у формі поширення листівок та націоналістичної літератури. Таких «антирадянських» проявів у 1957 р. було зафіксовано 44, із яких 33 — виготовлення і розповсюдження листівок та листів; у 1958 р. — 15 проявів, а в 1959 р. — лише три⁷.

Таким чином, за нашими приблизними підрахунками, за період з березня 1944 р. до вересня 1956 р. на теренах Станіславської області зі зброєю в руках у боротьбі з радянською владою загинуло понад 20 тис. повстанців та членів ОУН, потрапило в полон понад 25 тис., явилися з

повинною понад 24 тис., було виселено понад 16 тис. сімей, що свідчить як про масовий характер національно-визвольної боротьби, так і про те, що Станіславська область понад десять років була центром збройного опору радянській владі.

Примітки

- 1 *Станіславівське слово*. — 1943. — 18 квіт.
- 2 Архів Управління Служби Безпеки України в Івано-Франківській області, спр. П–200056 (Справа О. Луцького), т. 1, арк. 248, 252–252.
- 3 *Лебедь М.* УПА. — Дрогобич, 1993. — С. 84.
- 4 *Шанковський Л.* Тринадцять літ // Альманах Станіславівської землі. — Т. 1. — Нью-Йорк–Торонто–Мюнхен, 1975. — С. 172.
- 5 Державний архів Івано-Франківської області, ф. Р–584, оп. 2, спр. 2, арк. 11.
- 6 Там само, спр. 101, арк. 17.
- 7 Там само, спр. 112, арк. 23.